Маріупольський університет

Co-funded by the European Union

Тема 6. Економічні виміри розвитку безпеки країн ЄС

Навчальна дисципліна «Дослідження економічної безпеки ЄС»

Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

Erasmus+ Jean Monnet Module «EU Economic Security Studies» · Project № 101175872 (Грантова угода № 101175872)

План лекції та результати навчання

Co-funded by the European Union

1. Індикатори, критерії та граничні значення
2. Принципи інтегральної оцінки; стимулятори і дестимулятори
3. Макроекономічна, інвестиційна та інноваційна безпека
4. Фінансова та зовнішньоекономічна безпека
5. Соціальна, продовольча та демографічна безпека
6. Енергетична безпека
7. ЄС у цифрах: зведена панель і розриви між країнами

Після вивчення теми ви зможете:

- добирати індикатори для кожної складової економічної безпеки
- розрізняти стимулятори та дестимулятори і нормалізувати їх
- інтерпретувати актуальні показники ЄС
- оцінювати розриви між країнами-членами

Ключові поняття теми

Co-funded by the European Union

Індикатор
Indicator

Реальний статистичний показник, що найповніше характеризує явища й тенденції в економіці.

Критерій
Criterion

Ознака, за якою визначають стан і здатність суб'єкта протистояти загрозам.

Граничне значення
Threshold value

Межа, що відокремлює зону безпеки від зони розвитку небезпеки.

Стимулятор
Stimulant

Показник, зростання якого покращує стан економічної безпеки (напр., темп зростання ВВП).

Дестимулятор
Destimulant

Показник, зростання якого погіршує стан безпеки (напр., інфляція, тіньова економіка).

Інтегральний індекс
Composite index

Узагальнена оцінка рівня економічної безпеки на основі нормалізованих індикаторів і ваг.

Індикатори, критерії та граничні показники

Co-funded by the European Union

Індикатор економічної безпеки

Реальні статистичні показники, що найповніше характеризують явища і тенденції в економічній сфері.

Критерій економічної безпеки

Ознака, за якою визначають стан суб'єкта та його здатність протистояти загрозам.

Граничний показник

Сигналізує, з одного боку, про зону безпеки, а з другого – про розвиток небезпеки.

Принципи інтегральної оцінки рівня економічної безпеки

Co-funded by the European Union

Системність

Зміна значення кожного складника впливає на інтегральну оцінку

Комплексність

Охоплення всіх істотних складників та індикаторів

Ієрархічність

Ранжування індикаторів за значущістю

Адекватність

Мінімальний, але достатній набір індикаторів

Однозначність

Чітке тлумачення кожного індикатора та порогу

Неперервність

Коригування індикаторів у міру надходження нових даних

Стимулятори і дестимулятори: як привести індикатори до єдиної шкали

Co-funded by the European Union

Стимулятор

$$z = (x - x_min) / (x_max - x_min)$$

Приклади: темп зростання ВВП, інвестиції, витрати на НДДКР, експорт інноваційної продукції

Дестимулятор

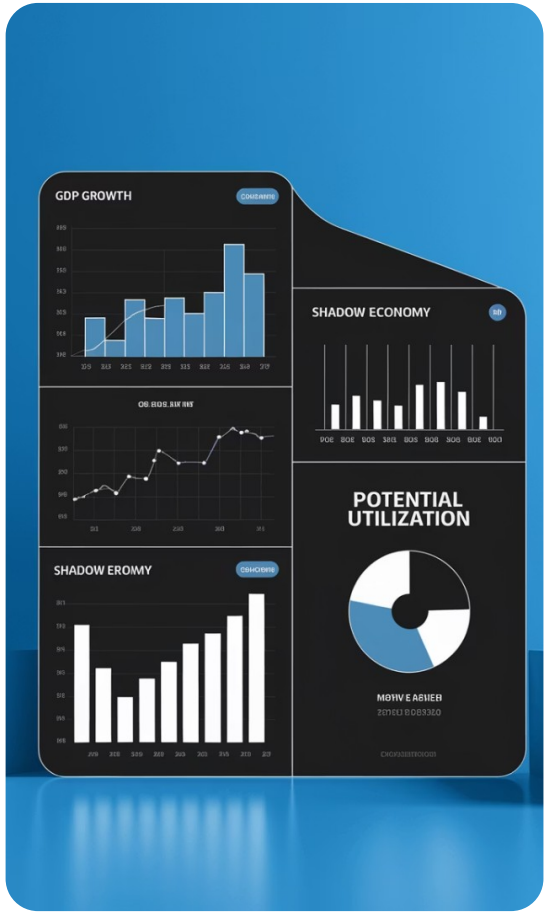
$$z = (x_max - x) / (x_max - x_min)$$

Приклади: інфляція, дефіцит бюджету, тіньова економіка, енергоємність, імпортна залежність

Далі: нормалізовані значення (від 0 до 1) зважують і агрегують в інтегральний індекс за складовими та загалом (див. Тему 5).

Макроекономічна безпека: індикатори

Co-funded by the European Union

Темп приросту ВВП
Динаміка економічного зростання
стимулятор

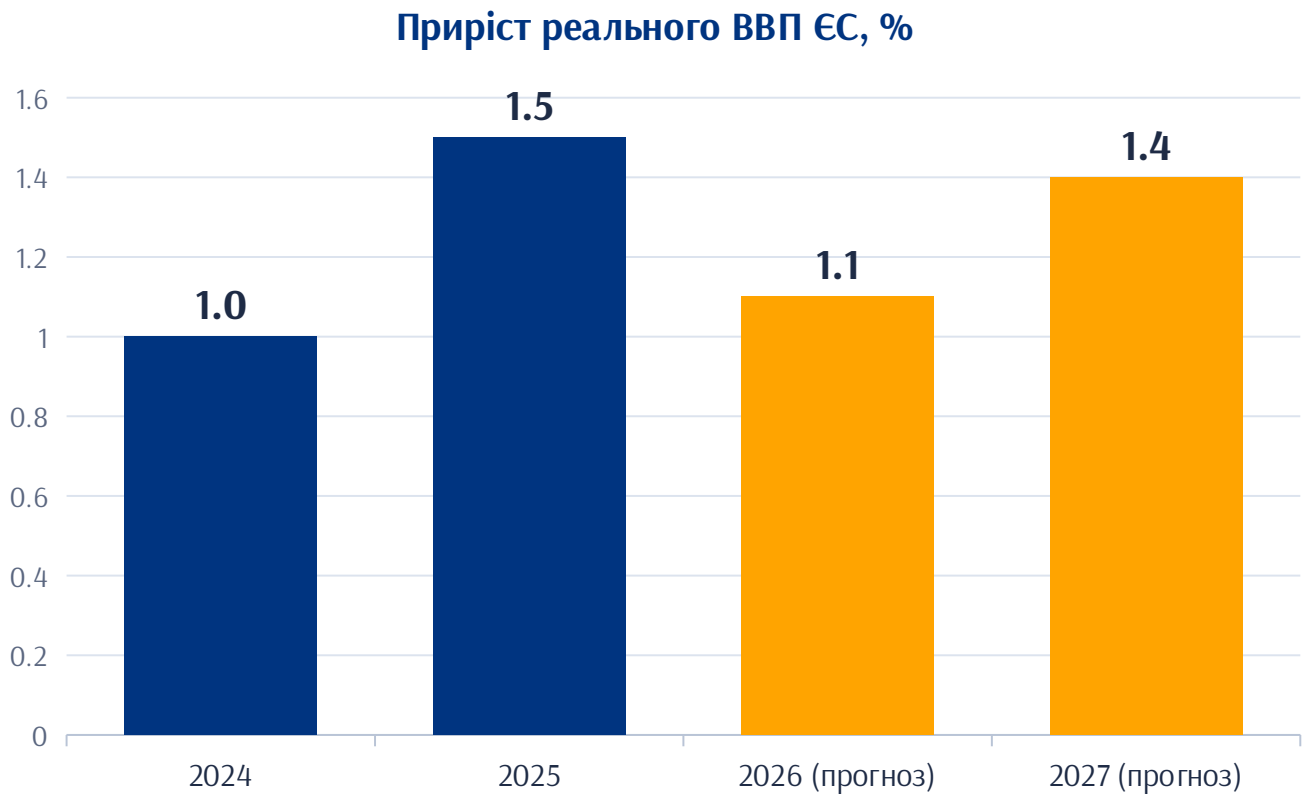
Рівень технології виробництва
Частка ВВП у випуску – технологічний рівень економіки
стимулятор

Рівень тіньової економіки
% від офіційного ВВП
дестимулятор

Використання потенціалу
Фактичний ВВП до потенційного ВВП
стимулятор

ЄС: динаміка економічного зростання

Co-funded by the European Union

Джерело: European Commission, Spring 2026 Economic Forecast (травень 2026 р.); 2024 — Eurostat

Що впливає на динаміку

- Енергетичний шок 2026 р. через конфлікт на Близькому Сході знизив прогноз зростання на 0,3 п. п.
- Безробіття стабілізується близько 6% до 2027 р.
- Висновок для безпеки: низьке зростання обмежує ресурси для оборони, соціальних програм і інвестицій.

Інвестиційна та інноваційна безпека

Co-funded by the European Union

Інвестиційна безпека

Стан інвестування, що забезпечує довгострокову економічну динаміку та розширене відтворення.

- рівень інвестування (капітальні інвестиції до ВВП)
- приріст прямих іноземних інвестицій до ВВП
- рівень оновлення основних засобів

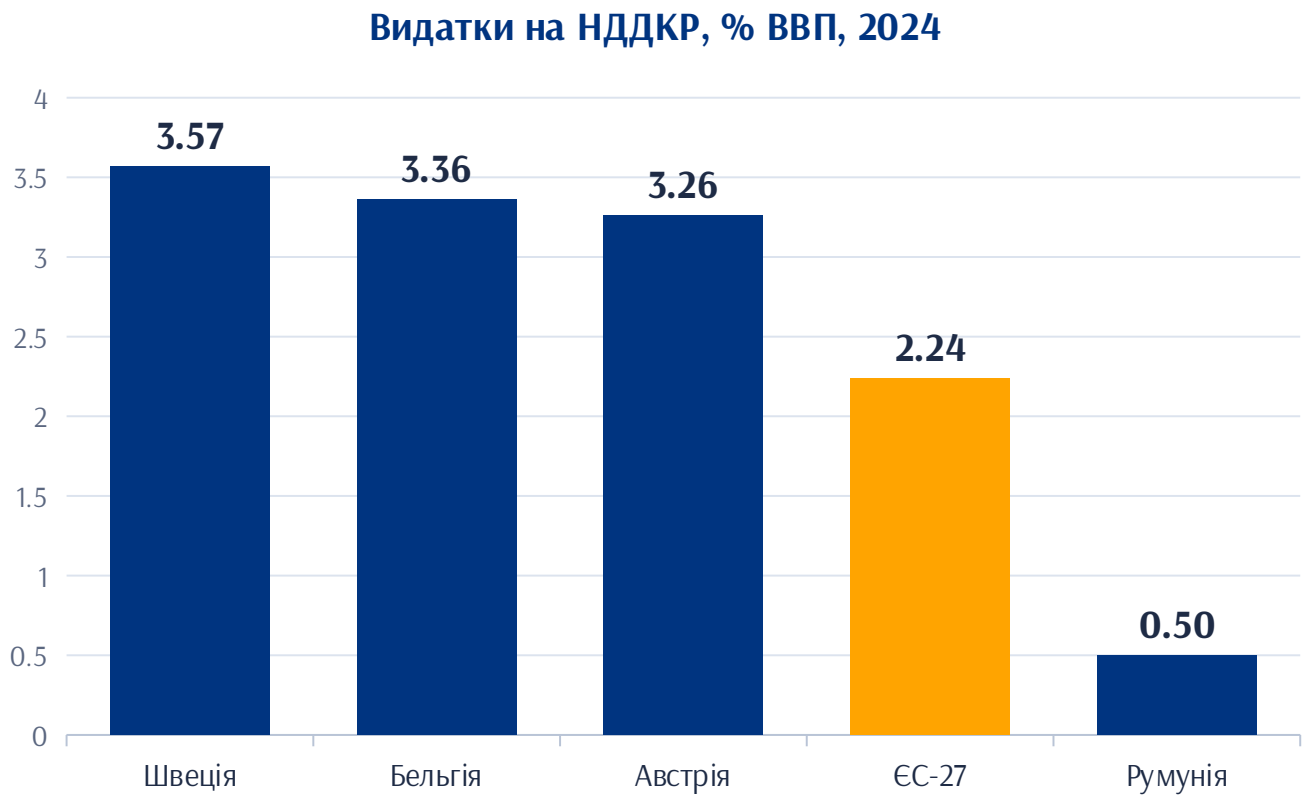
Інноваційна безпека

Стан економіки, що генерує якісні зрушення у виробництві та забезпечує конкурентоспроможність.

- видатки на науково-технічні роботи
- питома вага інноваційно активних підприємств
- частка реалізованої інноваційної продукції
- темп науково-технологічного прогресу

ЄС: інтенсивність досліджень і розробок

Co-funded by the European Union

Джерело: Eurostat (грудень 2025 р.)

€403 млрд

видатки ЄС на НДДКР у 2024 р. (+3,6%)

3%

ціль ЄС – досягнута лише 6 країнами

66,5%

частка бізнес-сектору у видатках на НДДКР

Фінансова безпека: індикатори

Co-funded by the European Union

Фінансова безпека – стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави формувати, зберігати від знецінення та використовувати фінансові ресурси.

– рівень дефіциту бюджету, % ВВП	+ монетизація економіки (М3 до ВВП)
– рівень зовнішнього боргу, % ВВП	+ кредитування реального сектору, % ВВП
– інфляція (ІСЦ), % за рік	+ частка кредитів переробній промисловості
– вартість банківських кредитів, % річних	± перерозподіл ВВП через зведений бюджет
– рівень тінізації доходів бюджету	+ міжнародні резерви

ЄС: фіскальні показники 2025 р.

Co-funded by the European Union

Джерело: Eurostat, перша нотифікація 2026 р. (22.04.2026)

81,7%
державний борг ЄС, % ВВП **поріг 60%**

87,8%
державний борг єврозони, % ВВП **поріг 60%**

3,1%
дефіцит бюджету ЄС, % ВВП **поріг 3%**

24,1–146,1%
розкид боргу: Естонія – Греція

Значення для безпеки: високий борг звужує фіскальний простір для відповіді на шоки та оборонних видатків (Пакт стабільності та зростання: 60% / 3%).

Зовнішньоекономічна безпека: індикатори

Co-funded by the European Union

Експортна залежність
Експорт до ВВП
стимулятор

Імпортна залежність
Імпорт до ВВП
дестимулятор

Інноваційність експорту
Частка інноваційної продукції в товарному експорті
стимулятор

Коефіцієнт покриття
Відношення експорту до імпорту
стимулятор

Ключові формули

Відкритість економіки
(Експорт + Імпорт) / ВВП

Коефіцієнт покриття
Експорт / Імпорт

Також: частка імпорту у внутрішньому споживанні товарів.

Соціальна безпека: граничні значення

Co-funded by the European Union

8,5%
видатки на освіту, % ВВП
рекомендований рівень

6,5%
видатки на охорону здоров'я, % ВВП
рекомендований рівень

3,5×
середня зарплата до прожиткового мінімуму
оптимальне відношення

65%
частка зарплати в доходах населення
рекомендована питома вага

Інші індикатори

рівень використання праці · рівень тіньової заробітної плати · рівень пенсійних видатків · частка оплати праці у випуску

ЄС: безробіття стабілізується близько 6% у 2026–2027 рр. (прогноз Комісії, травень 2026 р.).

Продовольча безпека: індикатори

Co-funded by the European Union

Калорійність харчування

Добова калорійність – ключовий показник; оптимальний рівень 2500–3000 ккал на добу.

Споживання основних продуктів

М'ясо, молоко, риба, овочі, фрукти на одну особу – якість харчування та доступність продовольства.

Виробництво зерна на особу

Стратегічний показник продовольчої незалежності та експортного потенціалу.

Демографічна безпека: індикатори та стан ЄС

Co-funded by the European Union

Очікувана тривалість життя
Якість життя та розвитку суспільства
стимулятор

Коефіцієнт народжуваності
Репродуктивний потенціал населення
стимулятор

Коефіцієнт смертності
Рівень медицини та якість життя
дестимулятор

Коефіцієнт депопуляції
Співвідношення смертності до народжуваності
дестимулятор

1,34
сумарний коефіцієнт народжуваності ЄС (2024) – найнижчий з 2001 р.; для відтворення потрібно 2,1

81,5 року
очікувана тривалість життя в ЄС (2024)

3,55 млн
народжень у 2024 р. (–3,3% до 2023 р.)

Енергетична безпека: індикатори та стан ЄС

Co-funded by the European Union

Енергоємність економіки
кг нафтового еквівалента на одиницю ВВП
дестимулятор

Тіньове споживання ПЕР
% від ВВП
дестимулятор

Інвестування в ПЕК
% від випуску паливно-енергетичного комплексу
стимулятор

Оновлення основних засобів ПЕК
технологічна модернізація галузі
стимулятор

25,2%
частка ВДЕ у валовому кінцевому споживанні енергії ЄС (2024); ціль 2030 р. – 42,5%

47,5%
частка ВДЕ у споживанні електроенергії (2024)

57%
залежність ЄС від імпорту енергії (2024)

ЄС у цифрах: зведена панель економічних вимірів безпеки

Co-funded by the European Union

Зростання ВВП

1,1%

прогноз 2026

Державний борг

81,7%

поріг 60%

Дефіцит бюджету

3,1%

поріг 3%

НДДКР

2,24%

ціль 3%

Безробіття

≈ 6%

2026–2027

Народжуваність

1,34

відтворення 2,1

Частка ВДЕ

25,2%

ціль 42,5%

Імпорт енергії

57%

залежність

норма | зона ризику | значна вразливість

Оцінка — навчальна ілюстрація

Розриви між державами-членами ЄС

Co-funded by the European Union

Показник	Мінімум	Максимум	Середнє ЄС
Державний борг, % ВВП (2025)	Естонія – 24,1%	Греція – 146,1%	81,7%
Видатки на НДДКР, % ВВП (2024)	Румунія – 0,5%	Швеція – 3,57%	2,24%
Народжуваність, дітей на жінку (2024)	Мальта – 1,01	Болгарія – 1,72	1,34
Частка ВДЕ, % (2024)	Бельгія – 14,3%	Швеція – 62,8%	25,2%
Залежність від імпорту енергії, % (2024)	Естонія – 5%	Мальта – 98%	57%

Висновок: економічна безпека ЄС неоднорідна – середні показники приховують суттєві вразливості окремих держав.

Висновки

Co-funded by the European Union

1. Оцінка економічної безпеки спирається на індикатори, критерії та граничні значення.
2. Інтегральна оцінка дотримується принципів системності, комплексності, ієрархічності, адекватності, однозначності, неперервності.
3. Кожна функціональна складова має власний набір стимуляторів і дестимуляторів.
4. ЄС демонструє вразливості в зростанні, фіскальній сфері, інноваціях, демографії та енергетиці.
5. Розриви між державами-членами — ключовий виклик для спільної економічної безпеки ЄС.

Питання для самоперевірки та обговорення

Co-funded by the European Union

1. Чим індикатор відрізняється від критерію та граничного значення?
2. Назвіть принципи інтегральної оцінки економічної безпеки.
3. Як нормалізують стимулятори і дестимулятори?
4. Які індикатори характеризують інноваційну безпеку?
5. Чому державний борг ЄС є фактором вразливості?
6. Як демографічні тенденції впливають на економічну безпеку ЄС?
7. Що показує розрив між цільовим і фактичним рівнем ВДЕ?
8. Які показники ЄС ви б включили до системи моніторингу для України?

Рекомендовані джерела

Co-funded by the European Union

Дані ЄС

- European Commission. Spring 2026 Economic Forecast. May 2026.
- Eurostat. Provision of deficit and debt data for 2025 – first notification. 22.04.2026.
- Eurostat. EU spending on R&D exceeded €403 billion in 2024. 04.12.2025.
- Eurostat. Fertility statistics; Mortality and life expectancy statistics. 2026.
- Eurostat. Renewable energy statistics. December 2025.

Методики та нормативні акти

- Наказ Мінекономрозвитку від 29.10.2013 № 1277 «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України».
- Eurostat. Energy in Europe – 2026 edition.
- Директива (ЄС) 2023/2413 (RED III) – ціль 42,5% ВДЕ до 2030 р.
- Пакт стабільності та зростання ЄС (реформа 2024 р.).

Маріупольський університет

Co-funded by the European Union

Дякую за увагу!

Співфінансовано Європейським Союзом. Висловлені погляди та думки належать лише автору(-ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не несуть за них відповідальності.

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.